

Grupy producenckie – sposób na poprawę konkurencyjności producentów rolnych na rynku

Halina Kałuża, Mariusz Bułas

Akademia Podlaska w Siedlcach

Stale rosnąca konkurencja na wspólnym rynku unijnym sprawia, że pojedynczym gospodarstwom rolnym coraz trudniej jest sprostać wymaganiom stawianym przez odbiorców ich produktów. Producenci rolni, chcąc obniżyć koszty produkcji oraz dostosować jakość i ilość oferowanych przez siebie produktów do potrzeb rynku, coraz częściej są zmuszani do podejmowania działań zespołowych. Jednym z takich działań jest organizowanie się w grupy producenckie [12]. Zespołowe działanie rolników nie jest ideą nową, gdyż organizacje o podobnym charakterze funkcjonują w gospodarce od dawna. Nie były one tak sformalizowane jak obecnie, ale spełniały wiele funkcji, które dziś przejęły grupy producenckie. Zrzeszanie się mieszkańców wsi w organizacje mające określony charakter, jak np.: koła gospodyń wiejskich, kółka maszynowe, spółdzielnie rolnicze, to przykłady dążeń do działalności grupowej i uznania takich działań za przynoszące korzyści [9]. Działalność zespołowa producentów rolnych stanowi sprawdzoną drogę w rozwoju wysoko rozwiniętych krajów Unii Europejskiej, gdzie zrzeszanie się rolników w zorganizowane podmioty gospodarcze jest od dawna powszechną praktyką. W krajach UE prawie każdy producent rolny funkcjonuje w zorganizowanych strukturach, często w kilku organizacjach. Dzięki takiej formie współpracy powstają powiązania rynkowe pomiędzy producentami, handlowcami i przetwórcami – przemysłem rolno-spożywczym.

Uwarunkowania prawne i zasady powstawania grup

Przy powoływaniu grupy producenckiej obowiązują zasady, które wpływają na trwałość i skuteczność jej funkcjonowania. Są to między innymi: dobrowolność zrzeszania się, wspólny cel działania, świadomość obowiązków i zadań wynikających z członkostwa, wzajemna uczciwość i zaufanie pomiędzy partnerami. Podstawowym warunkiem powstania grupy jest chęć wspólnego działania pewnej liczby rolników, którzy produkują na skalę towarową określony produkt. Organizujący się rolnicy mogą wybierać różne formy prawne organizacji: spółdzielnie, spółki prawa handlowego, zrzeszenia, stowarzyszenia. Mimo różnic w uwarunkowaniach prawnych są to organizacje o podobnych celach i funkcjach, jakie spełniają wo-

bec rynku. Ponieważ grupa producentów rolnych funkcjonuje jako przedsiębiorca (prowadzi działalność gospodarczą), pojęcie „grupa producencka” nie może być używane w stosunku do każdej grupy rolników. Terminem tym mogą posługiwać się grupy, które wcześniej uzyskały wpis do Krajowego Rejestru Sądowego, a następnie złożyły wniosek do wojewody i uzyskały decyzję o wstępnym uznaniu, bądź uznaniu za grupę producentów [1]. Termin „grupa producencka” odnosi się do funkcji realizowanych przez zorganizowanych producentów na rynku, nie jest natomiast określeniem formy prawnej. Niezależnie jednak od formy prawnej czy uzyskania statusu grupy producenckiej zorganizowane formy współpracy rolników są ważnym elementem kształtowania rynku [7].

Polskie przepisy regulujące organizację i funkcjonowanie grup producenckich wzorowane są na rozwiązaniach przyjętych w Unii Europejskiej. Określono je w Ustawie o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz zmianie innych ustaw, z dnia 15 września 2000 r. (Dz.U. nr 88/200 poz. 983). Ustawa ta określa wymagania, jakie muszą być spełnione, by uzyskać status grupy producentów rolnych oraz reguluje możliwość uzyskania pomocy finansowej dla grupy z budżetu państwa [14]. Wszystkie wpisane do rejestru i formalnie uznane grupy producenckie mogą także starać się o uzyskanie preferencyjnego kredytu finansowanego przez ARiMR. Dodatkowo istnieje możliwość zwolnienia z podatków i opłat lokalnych od budynków wykorzystywanych przez grupę na działalność w ciągu pierwszych 5 lat od wpisania do rejestru [15]. Według ustawy grupę producencką mogą stworzyć osoby fizyczne prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym i osoby fizyczne prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej w celu: dostosowania produkcji rolnej do warunków rynkowych; poprawy efektywności gospodarowania; planowania produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości; koncentracji podaży oraz organizowania sprzedaży produktów rolnych; ochrony środowiska naturalnego (Dz.U. nr 88/200, poz. 983).

Minimalną liczbę członków oraz kategorię produktów, dla których mogą być tworzone grupy producentów rolnych, określa Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 lutego 2004 r. (Dz.U. nr 43, poz. 401). Grupa producencka prowadzi działalność jako przedsiębiorca mający osobowość prawną, pod warunkiem, że:

- ♦ jest utworzona (w zależności od rodzaju produktu lub grupy produktów) przez minimum 5 producentów;
- ♦ działa na podstawie aktu założycielskiego (statutu lub umowy notarialnej);
- ♦ osiąga minimalną wielkość rocznej produkcji towarowej, określonej w Rozporządzeniu z dnia 27 lutego 2004 r.;
- ♦ przychody ze sprzedaży danej kategorii produktów, wytworzonych w gospodarstwach członków grupy, stanowią więcej niż połowę przychodów ze sprzedaży produktów, z uwagi na które grupa powstała;

♦ została formalnie uznana, tzn. wpisana do rejestru, który prowadzi wojewoda właściwy ze względu na miejsce siedziby grupy.

Tworzenie grup producentów jest ważnym elementem wpływającym na poprawę sytuacji dochodowej wielu rolników. Pojedynczy rolnicy mają słabą pozycję produkcyjną, organizacyjną, a także rynkową, bowiem nie mają wpływu na oferowaną im cenę. Głównym celem istnienia grup producenckich jest koncentracja produkcji oraz sprzedaż dużych partii jednorodnego pod względem ilościowym i jakościowym produktu. Przewaga, jaką ma na rynku grupa producencka nad indywidualnym rolnikiem, wynika ze specyfiki jej działania [4], tj.

– prowadzenie wspólnej sprzedaży wytworzonych w ramach grupy produktów (koncentracja podaży w jednym ręku: jednorodny towar – wyższa jakość – wyższa cena);

– korzystniejsze warunki transakcji od tych, które może wynegocjować pojedynczy rolnik;

– wspólny zakup środków do produkcji, np. pasz, nawozów, urządzeń;

– eliminacja poprzez wspólne działanie konkurencji wewnętrznej, a także łatwiejsze pokonanie konkurencji zewnętrznej;

– zwiększenie zasobów środków finansowych (możliwość planowania inwestycji, większe możliwości pozyskania niezbędnego kapitału);

– obniżenie jednostkowych kosztów produkcji (np. dystrybucji, transportu, przechowania), pełniejsze wykorzystanie potencjału produkcyjnego oraz doświadczenie stowarzyszonych rolników przez specjalizację produkcji;

– wspólne użytkowanie maszyn i urządzeń;

– rozłożenie ryzyka prowadzonej działalności na wszystkich członków;

– niższe koszty jednostkowe zaopatrzenia w środki produkcji oraz dystrybucji towarów sprzedawanych;

– większe szanse na negocjowanie bardziej korzystnych cen zbytu własnych produktów, jak i zakupu środków do produkcji na rynku.

Rozwój grup producenckich w Polsce

Proces powstawania nowych grup producenckich rozpoczął się w Polsce latach 1992-1993 [10]. Od początku lat 90. systematycznie podejmowane są wysiłki zmierzające do utworzenia i rozwoju rolniczych grup producenckich. Mimo, że grupowe współdziałanie producentów rolnych staje się obecnie koniecznością, proces rejestracji grup w Polsce przebiega jednak zbyt wolno. Największą dynamikę tworzenia grup producentów rolnych zanotowano pod koniec lat 90. Wzrost ten był efektem nasilonego doradztwa w zakresie zakładania grup, a szczyt tego procesu przypadł na okres, kiedy trwały prace nad ustawą o grupach producenckich i ich związkach [2]. Według badań przeprowadzonych przez Chałupkę [4], do 31 grudnia 1998 roku w Polsce działały 454 grupy producenckie, w tym 231 miało osobowość prawną (grupy działające formalnie nie wpisane do rejestru), natomiast 223 działały

nieformalnie [4]. W Polsce pierwszych 8 grup producentów rolnych, funkcjonujących na zasadach określonych w ustawie o grupach producenckich, zostało zarejestrowanych w 2001 roku. W 2002 roku decyzją administracyjną wojewody o wpisie do rejestru otrzymały 22 grupy, a pod koniec 2003 r. uznane były 43 takie formy prawne. W kolejnych miesiącach ich liczba stopniowo wzrastała i do końca kwietnia 2004 r. we wszystkich województwach zostało zarejestrowanych 77 grup producentów rolnych, w tym najwięcej ze względu na produkcję owoców i warzyw – 30% ogółem zarejestrowanych grup oraz zbóż – 25% (wg danych MRiRW i ARiMR). Liczbę grup producentów rolnych, zarejestrowanych do dnia akcesji Polski do UE, w poszczególnych województwach przedstawiono na rysunku 1. Pod względem liczby zarejestrowanych grup przodują województwa: kujawsko-pomorskie i małopolskie (po 10) oraz wielkopolskie i mazowieckie (po 8). Na początku 2005 roku (31 stycznia) zarejestrowanych i uznanych przez wojewodów było 98 grup producentów rolnych [6]. Najwięcej zarejestrowanych grup producenckich związanych jest z produkcją zbóż i roślin oleistych (32) oraz warzyw i owoców (21) – tabela. Liczbę grup producenckich, zarejestrowanych w Polsce w latach 2003-2005, przedstawiono na rysunku 2. Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że proces rejestracji przebiega najbardziej dynamicznie wśród producentów zbóż oraz trzody chlewnej.

Wszystkie zarejestrowane grupy mają prawo do korzystania z pomocy finansowej na założenie i wsparcie działalności administracyjnej w okresie pierwszych pięciu lat działalności. Wstąpienie Polski do UE otwiera dla rolniczych grup producenckich nowe możliwości. Pod koniec minionego roku ruszył program wspierający grupy producenckie zarejestrowane po 1 maja 2005 roku. W latach 2004-2006 dla grup producenckich, w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich, przewidziane jest 25,4 mln euro, z czego ponad 20 mln euro pochodzi z budżetu UE (Projekt Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006; Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, marzec 2003 r., s. 128). Działanie 7 „Wsparcie dla grup producentów rolnych” realizowane jest w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR).

Korzyści wynikające z przynależności do grupy producenckiej

Obniżając koszty jednostkowe produkcji, podnosząc jej jakość i dysponując większymi partiami jednolitego towaru, producenci rolni zrzeszeni w grupach producenckich mogą wpływać na warunki sprzedaży swoich produktów, a tym samym skutecznie konkurować na polskim rynku, szczególnie z produktami z krajów Unii Europejskiej. Obok wielu korzyści, związanych z poprawą konkurencyjności gospodarstw, zachętą do tworzenia i dalszego rozwoju grup w Polsce, są także środki z budżetu Unii Europejskiej przeznaczone na wsparcie ich działalności. Grupy te przynoszą liczne ekonomiczne korzyści w dzisiejszym zmieniającym się otoczeniu rolnictwa [7, 16]. Jednym z ważniejszych zadań tych organi-

Bariery ograniczające proces powstawania grup producenckich

Mimo licznych korzyści wynikających z tworzenia grup, tempo ich powstawania i rozwoju nie jest zadowalające. Większość grup obecnie funkcjonujących nie posiada statusu „grupy producenckiej”, a więc współpraca rolników ma charakter nieformalny. Wielu rolników uznaje sens i potrzebę działalności w grupie, ale gdy trzeba podjąć konkretne działania, często mają wątpliwości i zahamowania.

Do głównych czynników utrudniających lub opóźniających proces powstawania grup producenckich, zdaniem wielu autorów badających ten problem [2, 5, 7, 8], można zaliczyć, między innymi:

1. Czynniki natury osobistej:

- brak lub niewystarczająca ilość pozytywnych osobistych doświadczeń z działalności grupowej,
- brak wiary w powodzenie wspólnego działania,
- brak lojalności i wzajemnego zaufania między rolnikami,
- nieumiejętność bądź też niechęć do kreowania i sprawowania funkcji lidera w działaniach gospodarczych;

2. Czynniki ekonomiczne:

- brak kapitału początkowego na rozpoczęcie skutecznej działalności gospodarczej,
- konieczność ponoszenia dodatkowych obciążeń podatkowych z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej,
- zbyt mała opłacalność przedsięwzięcia,
- zbyt duże rozwarstwienie potencjalnych członków grupy pod względem obszarowym i dochodowym;

3. Czynniki organizacyjno-doradcze:

- brak zorganizowania rolników,

- trudności związane z procesem rejestracji grupy (zbyt skomplikowana i długa procedura rejestracyjna),
- brak jedności co do celów funkcjonowania grupy,
- brak sprawnego systemu fachowego doradztwa zapewniającego skuteczne funkcjonowanie grupy,
- małe zainteresowanie samorządów lokalnych problematyką grup producenckich,
- brak dostatecznej informacji o zasadach, celach, rodzajach organizacji producenckich, formach ich funkcjonowania oraz korzyściach ekonomicznych i społecznych wynikających z przynależności do grupy.

Literatura: 1. Bąk J., 2004 – *Wiś Mazowiecka* 11, 17. 2. Boguta W., 2003 – *top agrar polska* 10, 24-25. 3. Borecka A., 2004 – *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, tom VI, zeszyt 1, 29. 4. Chałupka P., 1999 – Stan oraz kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce. W: *Strategia rozwoju obszarów wiejskich w warunkach reformy ustrojowej państwa i procesów integracji europejskiej*. AR w Szczecinie, s. 168-170. 5. Chałupka P., 1999 – *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, CCCVIII*, 457-468. 6. *Ekonomika i zarządzanie*. Nowe grupy: start po dotacje. *Top agrar polska* 2, 34-36, 2005. 7. Gąsiorek P., 2002 – *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 3/4, 67-75. 8. Gołaszewska B., 2004 – *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, tom VI, zeszyt 1, 56-58. 9. Jaworska-Wójcik M., 2004 – *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, tom VI, zeszyt 1, 95. 10. Kisiel R., Knoblauch L., 2002 – *Wiś Jutra* 12 (53), 28. 11. Krzyżanowska K., 2003 – *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie*. *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, nr 48, 227-232. 12. Lemanowicz M., 2004 – *Acta Scientiarum Polonorum-Oeconomia (Ekonomia)*, nr 3 (1), 104-105. 13. *Marketing w agrobiznesie FAPA*, 1997 – *Materiały dla studentów Akademii Rolniczych*. 14. *Materiały informacyjne UKIE 2003. Pomoc dla rolników*. Grupy producenckie. *Rolnictwo ekologiczne*. www.ukie.gov.pl 15. Nowak W., 2004 – *Top agrar polska* 5, 32-35. 16. Pieniążek K., 1997 – *Poradnik dla osób poszukujących sukcesu w działaniach grupowych na rynku rolnym*. FAPA, Koszalin, 84. 17. *Pomoc finansowa dla grup producentów rolnych*. *Biuletyn informacyjny* nr 9, 24-26. ARiMR, Departament Pomocy Krajowej, 2004.

Ocena potencjału produkcyjnego krów matek buhajów rasy simentalskiej

Janusz Ryszard Mroczek

Uniwersytet Rzeszowski

Krajowa populacja bydła simentalskiego utrzymywana jest w typie mięsno-mlecznym. Jej liczebność nie przekracza 1,5% pogłowia krajowego, około 4 tysiące krów objętych jest

oceną użytkowości mlecznej. Efektem konsekwentnie prowadzonej pracy hodowlanej jest zdolność do wysokiej produkcji mleka. Średnia wydajność krów objętych oceną użytkowości mlecznej kształtuje się na poziomie 4500 kg mleka, przy zawartości tłuszczu 3,9-4,0%. Krowy rasy simentalskiej odznaczają się dużym kalibrem, poprawną budową wymienia, rodują potomstwo o dobrych parametrach opasowych. Nie bez znaczenia są także: odporność na niekorzystne warunki środowiskowe, zdolność do pobierania dużych ilości pasz objętościowych i dobre ich wykorzystanie oraz mocne kończyny [5, 7, 10, 17, 20]. Opracowany dla rasy simentalskiej program hodowlany zakłada utrzymanie jej w typie kombinowanym, przy zachowaniu cech drugorzędnych, takich jak: długowieczność, odporność na choroby i dobra płodność [13, 14]. W przyszłości nie można wykluczyć możliwości wykorzystania rasy simentalskiej jako komponentu do krzyżowania z bydlęciem holsztyńsko-fryzyjskim. Krowy mieszańce, dzięki e-